

Функціонування і розвиток механізмів державного управління
УДК 351.336.1:334.012.64

Косенюк Юлія Іванівна

здобувач

Національної академії державного управління при Президентові України

Косенюк Юлия Ивановна

соискатель

Национальной академии государственного управления при Президенте Украины

Koseniuk Yuliia

Applicant of the

National Academy of Public Administration under the President of Ukraine

**ПІДПРИЄМНИЦТВО В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID-19: ПРАВОВЕ
РЕГУЛЮВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ
ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВО В УСЛОВИЯХ ПАНДЕМИИ COVID-19:
ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ ГОСУДАРСТВЕННОЙ
ПОДДЕРЖКИ
BUSINESS IN THE CONDITIONS OF COVID-19 PANDEMIC: LEGAL
REGULATION OF STATE SUPPORT**

Анотація. У статті проаналізовано правове регулювання державної підтримки підприємництва. Автором наголошено, що в роки економіки держав все більше потрапляють під вплив глобальних фінансових криз, які виснажують їх і змушують шукати нові шляхи підтримки, раціонального та економічного використання бюджетних коштів. Великий бізнес швидко адаптується до викликів криз, але малі підприємства не завжди адекватно на них реагують і є найбільш вразливими, оскільки малі підприємства, як правило, не мають фінансових резервів, щоб утриматися на плаву і уникнути банкрутства. Доведено, що

малий та середній бізнес зазнав значних втрат через запровадження карантину внаслідок COVID-19. Проаналізовано досвід Канади, зокрема однією зі складових її світового економічного успіху є сильний сектор малого та середнього бізнесу. Зроблено висновок про необхідність ефективної державної підтримки, а також у фінансовому, малому бізнесі, створення несприятливих умов та здорового конкурентного середовища, несприятливих інвестицій, інновацій, податкового та цінового режиму та забезпечення вашого захисту під час фінансової кризи. Доведено, що у період 2020-2021 років були вжиті заходи щодо розвитку посилення підприємств шляхом збільшення організаційних можливостей організацій, підтримки передачі знань та технологій, модернізації існуючої інфраструктури для підтримки спільних підприємств шляхом участі у міжнародних освітніх та тренінгових програмах. Зазначено, що для покращення державою фінансового регулювання підприємств, перш за все, Україні необхідно продовжувати зміцнювати свою інституційну базу для створення сприятливих умов для зростання середнього бізнесу.

Ключові слова: механізми державного регулювання, підприємство, бізнес, державна фінансова підтримка, субсидування, кредитування, державні гарантії.

Анотація. В статье проанализировано правовое регулирование государственной поддержки предпринимательства. Автором отмечено, что в годы экономики государств все больше попадают под влияние глобальных финансовых кризисов, которые истощают их и заставляют искать новые пути поддержки, рационального и экономического использования бюджетных средств. Большой бизнес быстро адаптируется к вызовам кризисов, но малые предприятия не всегда адекватно на них реагируют и являются наиболее уязвимыми, поскольку

малые предприятия, как правило, не имеют финансовых резервов, чтобы удержаться на плаву и избежать банкротства. Доказано, что малый и средний бизнес понес значительные потери из-за введения карантина вследствие COVID-19. Проанализирован опыт Канады, в частности одной из составляющих ее мирового экономического успеха является сильный сектор малого и среднего бизнеса. Сделан вывод о необходимости эффективной государственной поддержки, а также в финансовом, малом бизнесе, создание неблагоприятных условий и здоровой конкурентной среды, неблагоприятных инвестиций, инноваций, налогового и ценового режима и обеспечения вашей защиты во время финансового кризиса. Доказано, что в период 2020-2021 годов были приняты меры по развитию усилению предприятий путем увеличения организационных возможностей организаций, поддержки передачи знаний и технологий, модернизации существующей инфраструктуры для поддержки совместных предприятий путем участия в международных образовательных и тренинговых программах. Отмечено, что для улучшения финансового регулирования государством предприятий, прежде всего, Украине необходимо продолжать укреплять свою институциональную базу для создания благоприятных условий для роста среднего бизнеса.

Ключевые слова: механизмы государственного регулирования, предприятие, бизнес, государственная финансовая поддержка, субсидирование, кредитование, государственные гарантии.

Summary. *The article analyzes the legal regulation of state support for entrepreneurship. The author notes that during the years of the economy, states are increasingly affected by global financial crises, which exhaust them and force them to look for new ways to support, rational and economic use of budget funds. Large businesses adapt quickly to the challenges of crises, but small businesses do not always respond adequately to them and are the most*

vulnerable, since small businesses usually do not have the financial reserves to stay afloat and avoid bankruptcy. It is proved that small and medium-sized businesses have suffered significant losses due to the introduction of quarantine due to COVID-19. the experience of Canada is analyzed, in particular, one of the components of its global economic success is a strong sector of small and medium-sized businesses. The conclusion is made about the need for effective state support, as well as in financial, small businesses, creating unfavorable conditions and a healthy competitive environment, unfavorable investments, innovations, tax and price regime and ensuring your protection during the financial crisis. It is proved that in the period 2020-2021, measures were taken to develop the strengthening of enterprises by increasing the organizational capabilities of organizations, supporting the transfer of knowledge and technologies, modernizing the existing infrastructure to support joint ventures by participating in international educational and training programs. It is noted that in order for the state to improve financial regulation of enterprises, first of all, Ukraine needs to continue to strengthen its institutional base to create favorable conditions for the growth of medium-sized businesses.

Key words: *mechanisms of state regulation, enterprise, business, state financial support, subsidies, lending, state guarantees.*

Постановка проблеми. Сьогодні саме з підприємствами держава сподівається на швидкі позитивні структурні зміни в економіці, подолання економічної кризи та створення умов для економічного зростання. Пандемія COVID-19 справила найбільший вплив на приватний сектор економіки, що вкрай негативно вплинуло на державу в цілому.

Більшість підприємств не були готові працювати в нових реаліях. Наслідки пандемії посилювалися через відсутність гнучкості в існуючих технологіях та управлінні, а також через відсутність стратегічних ресурсів та фінансових можливостей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. З вітчизняних науковців, які досліджували проблеми сучасного стану державного регулювання підприємств вважаємо за необхідне виділити праці В. Бакуменка, В. Богдановича, В. Бодрова, О. Валевського, І. Грицяка, Я. Малика, Г. Немирю, В. Андрійчука, І. Бураківського, В. Василенка, Б. Губського, Л. Губерського, О. Дем'яненка М. Дудченка, В. Копійки, В. Литвина, В. Новицького, І. Розпутенка, Г. Ситника, В. Ткаченка. Різні аспекти проблеми формування та розвитку державного регулювання у сфері підприємництва знайшли своє відображення у працях таких науковців як: А. Баляна, О. Ковальнової, В. Копійки, С. Костюка, І. Кравчук, А. Лавренчука, О. Ляшенка, К. Майстренко, І. Погорської та ін.

Але, погоджуючись зі значними теоретичними поліпшеннями в цьому питанні, представляється доцільним дослідити практичні прояви виділеної проблеми в світлі останніх змін в економічній ситуації України.

Мета статті. Метою статті є аналіз та узагальнення фінансових механізмів регулювання сфери середнього бізнесу в Україні.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні підприємництво – це рушійна сила всієї економіки. Ця теза підтверджується практичним досвідом України та зарубіжних країн. В останні два десятиліття економіки держав все більше потрапляють під вплив глобальних фінансових криз, які виснажують їх і змушують шукати нові шляхи підтримки, раціонального та економічного використання бюджетних коштів. Великий бізнес швидко адаптується до викликів криз, але малі підприємства не завжди адекватно на них реагують і є найбільш вразливими, оскільки малі підприємства, як правило, не мають фінансових резервів, щоб утриматися на плаву і уникнути банкрутства.

Тому країни з розвиненою економікою роблять все можливе, щоб сприяти розвитку малого бізнесу, створюючи сприятливий економічний

клімат для його існування, розробляти та впроваджувати різні заходи фінансової підтримки з боку держави.

Як правило, малі підприємства починають зазнавати фінансових втрат вже через 2-3 місяці фінансової кризи. Малий бізнес зазнав значних втрат через запровадження карантину внаслідок COVID-19. Так, за даними Спілки українських підприємців України в кризу березня 2020 року, близько 6% малих підприємств збанкрутували та закрили свій бізнес, що є величезною проблемою для держави. Третина власників підприємств (переважно мікро-) повідомляють про падіння доходів на 90-100% у березні-квітні 2020 року. Ті самі підприємці вже скоротили до 50% персоналу. Власники малого та середнього бізнесу констатують той факт, що доходи зменшилися на 25-50% порівняно з докарантинним періодом і вже скоротили 10-25% працівників. Для порівняння, втрата прибутку великих підприємств становить 10-25%, прогнозується скорочення персоналу на 25% до кінця обмежувальних заходів [1].

Крім того, держава мала додаткове навантаження з точки зору соціальних виплат, а криміногенна ситуація погіршилася через те, що багато громадян опинилися без доходів. За прогнозами, якщо карантин буде продовжено у 2021 році, 51% малих підприємств – це мікро і малі підприємства, зможуть працювати не більше 1 місяця, 2-3 місяці – 25%, 4-6 місяців – від 4% до 1 року – 1% [2].

У той же час діяльність малого бізнесу має багато переваг. Зокрема, такі суб'єкти господарювання швидко адаптуються до мінливих ринкових умов, економічних та політичних перетворень у країні. Малий бізнес максимально реагує на появу нових потреб споживачів та їх зміну, адже зазвичай їх діяльність стосується сфери послуг, саме від якості їх роботи залежить комфорт нашого життя. Малий бізнес визначає темпи економічного розвитку, структуру та якісні характеристики ВВП [2].

Окрім значної фінансової економії, держава має додатковий дохід від малого бізнесу у вигляді податкових надходжень, надходжень до фонду соціального страхування та пенсійного фонду. Основна маса середнього класу – це малі підприємства. Соціологічні дослідження показують, що ті країни, які мають найбільший середній клас, мають найбільш стабільну економіку та фінансову систему. Відповідно, чим більший цей прошарок, тим більше податкових та неподаткових надходжень він надає до бюджетних фондів та фондів соціального страхування.

Варто звернути увагу на досвід Канади, зокрема однією зі складових її світового економічного успіху є сильний сектор малого бізнесу. Наразі в країні є 2,6 мільйона малих підприємств, які виробляють близько 50% продукції приватного сектора, з яких три чверті – це підприємства з кількістю працівників до 5 осіб. Водночас малим підприємствам належить 75% усіх робочих місць, створених у Канаді. Малий бізнес має особливо значний вплив на економіку країни: у період з 2016 по 2021 рік у малому бізнесі було створено понад 800 000 робочих місць [3].

Уряд Канади працював над скороченням податків, збалансуванням бюджету, усуненням бюрократичних бар'єрів у ряді галузей та наданням незалежним фахівцям можливості розпочати корпоративний бізнес. Власники малого бізнесу отримують кредити на розвиток, але це враховує тип бізнесу, яким займається заявник, та ступінь, в якому цей вид бізнесу задовольняє нагальні потреби [3].

Усі вищезазначені факти свідчать про необхідність ефективної державної підтримки, а також у фінансовому, малому бізнесі, створення несприятливих умов та здорового конкурентного середовища, несприятливих інвестицій, інновацій, податкового та цінового режиму та забезпечення вашого захисту під час фінансової кризи. Але цього неможливо зробити за відсутності чіткого правового регулювання всіх

процесів, пов'язаних з організацією та веденням бізнесу, встановленням режиму жорсткого державного контролю та неналежної відповідальності.

Перші спроби регулювання функціонування індивідуального бізнесу були зроблені в 1987 році. Але реальний розвиток підприємницької діяльності в незалежній Україні починається в 1991 року. З прийняттям Закону України "Про підприємництво" від 07 лютого 1991 року. У ст. 14 цього Закону держава гарантує будь-яку підтримку підприємцям шляхом створення несприятливих організаційних та економічних умов для розвитку бізнесу, а держава зобов'язується передати умови на умовах та в порядку, передбачених чинним законодавством, земельні ділянки, державна власність (виробничі та нежитлові приміщення, консервовані та незавершені приміщення та споруди, невикористовувані установки), необхідні для підприємницької діяльності. Так, відповідно до ст. 12 цього Закону держава звертається за допомогою в організації логістичних та інформаційних послуг для підприємців, підготовці та перепідготовці кадрів, використанні первинних територій для несвоєчасних територіальних об'єктів промислової та соціальної інфраструктури, які продаються або передаються кредитним підприємствам, що сприяють розвитку економіки важелі (цільові субсидії, податкові пільги тощо) модернізація технологій, інновації, розробка нових продуктів та послуг, надання підприємцям цільових кредитів та інших видів допомоги [4].

Також серед середніх нормативних актів, що сприяли веденню бізнесу, був представлений Указ Президента України "Про усунення обмежень, що стримують розвиток підприємницької діяльності" від 3 лютого 1998 р. № 79/98 [5]. Цей документ підкреслює важливий крок у розвитку підприємництва, де дерегуляція була визначена як комплекс заходів, спрямованих на усунення юридичних, адміністративних, економічних та організаційних перешкод для розвитку підприємництва. Навігація Конституції України у частині першій ст. 42 зазначено: "кожен

має право займатися підприємницькою діяльністю, що не заборонено законом". У 1998 році відповідно до Указу Президента України "Про деякі щодо дерегуляції підприємницької діяльності" від 23 липня 1998 року №817/98, унормовано питання щодо контролю податкових органів та визначав порядок здійснення податкових планових заходів та позапланові перевірки [5].

Законом України "Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань" від 15 травня 2003 року № 755-IV врегульовані питання державної реєстрації всіх юридичних осіб незалежно від організаційно-правових форм, форми власності та підпорядкування, а також індивідуальні підприємці. Тобто була створена єдина автоматизована система для всіх суб'єктів господарювання [6].

Важливу роль у формуванні фінансового клімату для малого бізнесу відіграє податкове законодавство, з цього приводу: Указ Президента України "Про спрощене впровадження системи оподаткування, обліку та звітності малого бізнесу" від 03 липня 1998 року № 727 /98, що позитивно впливає на розвиток малого бізнесу, внаслідок спрощеного оподаткування та значного зменшення ставки податку на прибуток [7].

Новий етап розвитку малого та середнього підприємництва розпочнеться з прийняттям Господарського кодексу України – основного нормативно-правового акту, яким здійснюється регулювання діяльності суб'єктів господарювання [8].

У 2020 році, під час спалаху всесвітньої пандемії Уряд відреагував на економічну кризу широким набором заходів. 13 квітня 2020 року парламент прийняв рішення про створення Фонду боротьби з Covid-19 на суму 64,7 млрд грн. (2,4 млрд доларів). Пакет підтримки включав наступні програмні заходи реагування, спрямовані на надання цільової підтримки підприємств:

– фінансова допомога підприємцям, які були змушені припинити свою діяльність під час ізоляції, що еквівалентно двом третім ставок заробітної плати за кожну годину втраченого робочого часу (максимальна сума мінімальної заробітної плати – 4723 грн);

– реалізація програми “Доступні позики 5-7-9%”, започаткованої у січні 2020 року, щоб допомогти підприємствам рефінансувати існуючі кредити, покрити витрати на оплату праці та спростити доступ до фінансування;

– цільова підтримка індивідуальних підприємців, включаючи допомогу на дітей та тимчасове звільнення від оподаткування;

– тимчасове призупинення оподаткування комерційної нерухомості та землі, податкові перевірки, сплата відсотків для платників податків та соціальних внесків; тимчасове скасування штрафів за порушення податкового регулювання, а також відстрочення подання податкових декларацій про доходи фізичних осіб;

– звільнення від оренди на період ізоляції;

– заборона кредитним установам підвищувати процентні ставки за раніше виданими кредитами;

– законодавчі зміни, які дозволяють компаніям запровадити більш гнучкий графік роботи [9].

Також державний ПриватБанк надав “кредитну відпустку” на період ізоляції. Національний банк України також вжив ряд заходів, втрутившись у підтримку валюти, ліквідності банків та кредитування. Зокрема, він знизив процентну ставку до 8% та запровадив механізм довгострокового рефінансування для банків на термін до 5 років.

Висновки. Таким чином, у період 2020-2021 років були вжиті заходи щодо розвитку посилення підприємств шляхом збільшення організаційних можливостей організацій, підтримки передачі знань та технологій, модернізації існуючої інфраструктури для підтримки спільних

підприємств шляхом участі у міжнародних освітніх та тренінгових програмах. Оцінка ключових показників діяльності підприємств свідчить про значне збільшення частки інноваційних спільних підприємств та промислових спільних підприємств. Слід підкреслити, що для покращення виконання державою фінансового регулювання підприємств, перш за все, Україні необхідно продовжувати зміцнювати свою інституційну базу для створення сприятливих умов для зростання середнього бізнесу.

Література

1. Форс-мажор, обставини непереборної сили. URL: uk.wikipedia.org/wiki/Форс-мажор.
2. Аналітичний центр економіко-правових досліджень та прогнозування. URL: https://fru.ua/images/doc/analytics/BUSINESS_AND_COVID-19.pdf
3. Як Канада підтримує своїх громадян і бізнес під час спалаху COVID-19? URL: <https://internationalwealth.info/life-abroad/kak-kanada-podderzhivaet-svoih-grazhdan-i-biznes-vo-vremja-pandemii/>.
4. Закон України "Про підприємництво" URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/698-12#Text>.
5. Проект "Дослідження підприємницької діяльності в Україні" За сприяння Міністерства закордонних справ Королівства Норвегії. URL: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/423981468778794181/pdf/395620UKRAINIA1Survey1200401PUBLIC1.pdf>
6. Закон України "Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань". URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/755-15#Text>
7. Указ президента України "Про спрощену систему оподаткування, обліку та звітності суб'єктів малого підприємництва". URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/727/98#Text>

8. Господарський Кодекс України. URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>
9. Україна-2020: завищені сподівання, неочікувані виклики, інерційний рух. URL: <https://razumkov.org.ua/uploads/other/2021-pidsumki-prognozi-ukr-eng.pdf>

References

1. Fors-mazhor, obstavyny neperebornoi syly. URL:
uk.wikipedia.org/wiki/Fors-mazhor
2. Analychnyj tsentr ekonomiko-pravovykh doslidzhen' ta prohnozuvannia. URL: https://fru.ua/images/doc/analytics/BUSINESS_AND_COVID-19.pdf
3. Yak Kanada pidtrymuie svoikh hromadian i biznes pid chas spalakhu COVID-19? URL: <https://internationalwealth.info/life-abroad/kak-kanada-podderzhivaet-svoih-grazhdan-i-biznes-vo-vremja-pandemii/>
4. Zakon Ukrainy "Pro pidpriemnytstvo". URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/698-12#Text>
5. Proekt "Doslidzhennia pidpriemnyts'koi diial'nosti v Ukraini" Za spryiannia Ministerstva zakordonnykh sprav Korolivstva Norvehii. URL:
<https://documents1.worldbank.org/curated/en/423981468778794181/pdf/395620ukrainia1survey1200401public1.pdf>
6. Zakon Ukrainy "Pro derzhavnu reiestratsiiu iurydychnykh osib, fizychnykh osib – pidpriemstiv ta hromads'kykh formuvan". URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/755-15#Text>
7. Ukaz prezydenta Ukrainy "Pro sproschenu systemu opodatkuvannia, obliku ta zvitnosti sub'ektiv maloho pidpriemnytstva". URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/727/98#Text>
8. Hospodars'kyj Kodeks Ukrainy. URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>

9. Ukraina-2020: zavyscheni spodivannia, neochikuvani vyklyky, inertsijnyj rukh. URL: <https://razumkov.org.ua/uploads/other/2021-pidsumki-prognozi-ukr-eng.pdf>